

սուցչուհին՝ կ'ուսումնասիրեն և կը քննեն զմանուկը, և նպատակին հասնելու համար՝ նոյն իսկ իրենց բնական հակամիտութիւնները կը գործածեն. նա կ'աշխատի միշտ իրենց հետ, քաջալերով և օգնելով իրենց. ազնուաբար ուղղելով իրենց բարոյական ոյժը առ արդարն և բարին, և ոչ իբրեւ խիստ դատաւոր ։

Մանուկը եթէ ձեռքն ունեցած աշխատութիւնը չկարենայ յաջողունել կամ աւարտել ոչ երբէք կը պատժուի, և ընդհանրապէս և ոչ իսկ կը յանդիմանուի. բայց մանկունք իրենց աշխատութեանց ուշադիր ըլլալով՝ ոչ երբէք դատարկ ժամանակ կ'անցունեն, թէ՛ նիւթական և թէ՛ մոտաւորական տեսակէտով՝ ոչ երբեք ուսուցիչը կը պահանջէ ի մանկանց այնպիսի բաներ՝ որ այն հասակին մէջ բանաւորապէս անկարելի ըլլայ անոնց գործադրութիւնը ։ Այս նիւթին մէջ ուղղապէս գործելու համար՝ համակրութիւն, փորձ և ընտրողութիւն պէտք է ։

Շարունակելի

ԿԷՕԹԷԻ ՈՐԴԻՈՅՆ ԱԼՔՕՄԸ

Գերման հոշակաւոր ուսուցիչ մը՝ շահագրգիռ հաւաքածոյ մը կը հրատարակէ, քաղեալ այն գրքէն՝ յորում բանաստեղծին որդին կը հաւաքէր յիշատակներ, իր հօրը մեծանուն բարեկամաց խօսքերը և քերթումները, և նոյն իսկ իրեն հասակակից անձնական բարեկամաց յիշատակները ։ Նշանաւոր ուսուցիչը կը դիտէ, թէ մեր ներկայ դարը իրաւամբ թղթոց դար կոչուեցաւ, որովհետեւ այնչափ բազմաթիւ են հրատարակութիւնք՝ որ անկարելի է ունէ անձի մը աչքէ անցնել և քննել այս ամէնը իր մասնաճիւղերով. սակայն կը հաստատէ թէ կայ մասնաճիւղ մը որ այժմ իր կարեւորութիւնը կորուսած է և գրեթէ վերջացած. այսինքն մասնական թղթակցութիւնը և յիշատակաց գրեանք՝ որք կը պարունակեն անձնական խորհրդածութիւնք և զգացմունք, այսինքն՝ սրտի գիրքը պակաս է կ'ըսէ նշանաւոր ուսուցիչը ։

Այսօրուան օրս տիրացած ամենայն ինչ հրատարակելու փափագը և եռանդը՝ մեծապէս խափան կը լինի այս տեսակ հրատարակութեանց. մինչ ընդհակառակն հին ատեն յաճախեալ և մեծապէս գնահատեալ էր այս տեսակ հրատարակութիւն ։ Կէօթէի ժամանակ բարեկամաց մէջ կատարուած այն մասնաւոր թղթակցութիւնը՝ այսօրուան օրս և ոչ իսկ կրնանք ըմբռնել. և իբր յիշատակաց գիրքը բարեկամաց առջև բաց պահելու սովորութիւնը՝ որ հին ատեն սովորական բան էր, մասնաւոր ուսումնականաց մէջ՝ այժմ միայն քանի մը օրիորդաց վերապահեալ է ։

Ներկայացաւ հրատարակեալ յիշատակարանաց գրեանք որչափ որ այժմ զմեզ անտարբեր կը թողուն՝ ը՛ գհակառակն այնչափ աւելի շահագրգիռ է մեզի թղթատել նոյն ոճով գրուած հին գիրք մը, որովհետեւ այս ընթերցմամբ կարծես թէ մտքը կը փոխադրուինք նոյն ժամանակի տարբեր և եզակի ընկերութեան մէջ . և այս հետաքրքրութիւննիս աւելի մեծ կ'ըլլայ՝ եթէ այս անձը նշանաւոր մէկն է կամ նորա բարեկամը :

Օգոստոս Կէօթէի այլոսմին մէջ գրողաց մեծ մասը՝ կը խօսին իրեն հետ իրիւ ընդ որդւոյ մեծ բանաստեղծին և շատ անգամ կը հանգիպինք բարեմաղթութիւններ և իղծեր՝ որք կը յորդորեն զպատանին նմանիլ իր մեծ հօրը : Այս յիշատակութիւնը այնքան յաճախ և ստեղծ կը հանգիպի՝ որ կարծես թէ անգթութեան կամ տմարդութեան կերպարանք մը կ'աւնու՝ գիտնալով Օգոստոս Կէօթէին ընաւորութիւնը՝ որ չէր ուզեր միայն այս տեսակէտով մեծ անձանց որդւոց կարգը դասիլ . շատ դժուարին է ասոնց իրենք զիրենք յարգել տալ իրենց անձնական արժանեօք . աւելորդ տեղ կը մրցին , միշտ կը խաւարին իրենց նախորդաց մեծ համբաւոյն առջև : Ինչ որ կրիւբարձէր Միգարի որդւոյն դամբանին վրայ գրեց՝ նոյնը կրնայինք ըսել նաև Օգոստոս Կէօթէի համար . « Այն բանը որով ամէնքը կ'ապրին և կը պարծին — այսինքն հօր անունը — այս եղաւ որ խղեց քու կարողութեանդ և կորովոյդ թիւր : Կարող ըլլալով բարձրագոյն թռիչ մը առնելու՝ միայն մոռածութիւն մը քու թեւերդ ամիոփեց . — Ի՞նչ պիտի ըսէ հայրս . — և յերաւի այս իսկ բաւական էր զքեզ յետս ընկրկելու » :

Այս յուսահատական խորհրդածութիւնը՝ շուտով պիտի տիրէր նաև Օգոստոսի մտաց վրայ : Նոյն իսկ հայրը՝ իւր բարձր Ոլիմպոսէն որոյ ամէնը կ'երկրպագեն՝ կարծես թէ իր որդւոյն ուրիշ արժանիք մը չի գտնար՝ բայց եթէ պարզ իրեն անուան յաջորդը կամ շարունակորդ : Երբ Եէնայէ 1800ին կըկտեմբեր ամսոյն մէջ իր որդւոյն այլոսմ՝ մը ընծայ զրկեց — Օգոստոս այն ատեն տասնութէկ տարեկան էր — մասնաւորապէս յանձնեց որ չըլլայ թէ զայն իր տղայական ախորժանաց համեմատ գործածէ, այլ անոր վրայ դրոշմել տայ Շիլլերի, տիկին Շթայնի և Հերտէրի խորհրդածութիւնները : Յաջորդաբար գրեցին այս այլոսմին վրայ իր հօրը բոլոր հին բարեկամները . այնչափ շատցաւ աս թիւր որ վերջապէս Տիկին Մդաէլ անդրադարձաւ, և երբ Օգոստոս Կէօթէ 1804ին յիշեալ տիկնոջ ներկայացուց իր այլոսմը որ վրան բան մը դրոշմէ, ինքը հրաժարեցաւ և իր որդւոյն տուաւ որ բան մը գրէ որ հասակակից էր Օգոստոսի :

Այս այլոսմը ութամալ հատորիկ մ'է , 256 երեսներէ բաղկա-

ցեալ, սե ոսկեզարդ կաշով պատեալ, առաջին երեսը կը գտնուի Շիլլերի գիրը, որ հետեւեալ իմաստները գրեց:

« Սիրուն պատանեակ, բաղդն գրեզ նախամեծար ընտրեր է, վասն զի քեզ ամենէն առաջին և ամենէն մեծ բարիքը պարգեւեց. — կրնաս իրաւամբ պարծիլ հօրդ փառացը վրայ: Առ այժմ գու նորա միայն խնամոտ սէրը և գուժը կը ճանչնաս, իսկ երբ այր հասունացեալ ըլլաս՝ այն ատեն միայն իմ խօսքերս պիտի ըմբռնես. յետ զայն ըմբռնելու՝ նորագոյն սիրոյ զգացմամբք պիտի վերադառնաս 'ի սիրտ այն գերազանց հանճարոյն՝ զոր այսօր գեռ միայն իբր հայր կը ճանչնաս: Զնա 'ի քեզ կենդանացուր, ինչպէս կենդանի է և պիտի մնայ յաւիտեան իր գեղեցկահիւս քերթուածոց մէջ. և այն հաւատարիմ բարեկամութեան և սիրոյ կապը որ կը միացնէ զհարս՝ կը մաղթեմ որ միացնէ նաև զորդիս »:

Տիկին Շիլլայն անմիջապէս Շիլլերէ վերջը՝ Օգոստոսի աղաչանաց անսայով՝ գրեց նորա ալբոմին մէջ. տիկինը կէօթէի որդւոյն այս խնդիրը գծուարութեամբ յանձն առաւ, որովհետեւ իր կէօթէի հետ ունեցած այն ժամանակի բարեկամական յարաբերութիւնները՝ 'ի սկզբան քիչ մը պաղած էին և յետոյ նոյն իսկ բոլորովին խզուած Քրիստինա Վուլբրուսի պատճառաւ, որ յետոյ ամուսնացաւ բանաստեղծին հետ: Սակայն Շիլլերի ընտանեաց հետ երկուց կողմանց ունեցած բարեկամութիւնը՝ յետոյ դարձեալ պատճառ եղաւ սիրոյ և հաշտութեան, և տիկինն Շիլլայն մեծ գուժ և սէր ունէր Օգոստոս պատանւոյն վրայ: Ծննդեան օրը տիկինը իրեն ընծայ մը նուիրեց և այս խօսքերը գրեց ալբոմին մէջ.

« Ո՛վ աշխոյժ և վառվռուն սիրուն պատանեակ, այս էջերուն մէջ կը փափագիս իմաստուն, սուր և կամ ծաղրական խօսքեր հաւաքել, յուսամ որ սիրոյ և գորովանաց խօսքերն ալ չես մերժեր. խօսք մ'ալ ես բսեմ՝ զոր միշտ յեղյեղէ մտացդ մէջ. զըլաւթ և վառվռուն երիտասարդութեան ոսկեղէն ցնորքդ հաստատուն պահէ, և եթէ այս երազներէդ մաս մ'ալ իրական կերպարանք առնու՝ կը յուսամ որ ցնորքներդ աւելի կը գեղեցկանան և կը գեղերեսին, սիրուն պատանեակ, իբրեւ յուսովուրդ մը կը նուիրեմ քեզի այս խորհուրդս »:

Քրիստինան նոյնպէս՝ արտակից բարեկամ և անխոնջ և գործունեայ աշխատակից կէօթէի՝ տէրութեան գործոց մէջ, ինքն ալ քանի մը խօսք գրեց պատանեկին ալբոմին մէջ. իրմէ ետքը Վիլհելմ Պիւթագորայ առած մը գրեց, և Հէրտէր որ Օգոստոսի կնքահայրն էր՝ կէօթէի իփիգենիա ողբերգութենէն գեղեցիկ անցք մը գրողմեց:

Երիտասարդ կէօթէի համար՝ 1804 տարին մասնաւորապէս

Նշանաւոր և հաճոյալից տարի մը եղաւ, որովհետեւ միայն այս յիշեալ տարւոյն մէջ կրցաւ իր հայրենական գոտւոյն մէջ ապրիլ-մայիս ամիսներէն անցնիլ, փորձնաբար բազմաթիւ անգամ երթալը Նշանաւոր դէպք մը եղաւ իւր կենաց մէջ:

Երբ բանաստեղծը հասաւ 'ի Կէօքդինկէն' սիրալիր և եռանդաւոր ընդունելութիւն մը գտաւ, մանաւանդ ուսանողաց կողմէն է. ուսումնական աշխարհը կը փութար զինքը շրջապատելու, այնպէս որ նորանոր ծանօթութիւնք և բարեկամութիւնք բազմացան, և ամէնքն ալ շատ կ'ախորժէին աշխոյժ մանկան բնաւորութիւնէն: Պրումէնպախ' բնական ուսմանց թանգարանին տեսուչը՝ որոյ վրայ մեծ համարումն ունէր Կէօթէ' ալբոմին մէջ Պուրքարտի առականերուն մէջէն անցք մը յիշատակեց, և տնկարանն Հօֆման Կէօթէի նշանաւոր տող մը գրեց: Սարտորիտս պատմարանն ալ նմանապէս իր հօրը քերթուածոց մէկ երկու տողը ընդօրինակեց. « Մարդ պէտք է վեհանձն, ազնուական, բարի և առատաձեռն ըլլայ: այս յատկութիւններովս միայն կը տարբերի բոլոր միւս արարածներէն »:

Օգոստոսի հաւաքածոյին մէջ՝ դեռ ուրիշ բազմաթիւ նշանաւոր ատորագրութիւններ կը գտնուին: Քարոզիչն Շինց 'ի յիշատակ ընկերական զուարճալի շրջապայութեանց՝ այսպէս կը գրէր. « Ամենայն արարածք կ'ըմպեն զուրախութիւն 'ի ժողոջ բնութեան »

Ռիխդէր ուսուցիչ բժշկութեան, որ Կէօթէի Տարեգրոց մէջ նկարագրուած է իբր ուրախ զուարթ, երբեմն նաև քիչ մը կծու՝ ալբոմին մէջ այս խօսքերս նշանակած է. « *Nea temere, nec timide* » (մի՛ երկնչել, և մի՛ երկոյտ):

Երբ բանաստեղծը դարձաւ 'ի վայմար' Ա. Վ. Շէլէյի այցելութիւնն ընդունեցաւ. սա ալ Տարեգրոց մէջ կը յիշատակուի, մի և նոյն ժամանակ որդւոյն ալբոմին մէջ Շէլէյի հետեւալ տողերը կը կարդանք.

« Մէկը կրնայ յիրաւի հպարտութեամբ յիշատակել իր հռչակաւոր հայրը, միայն այն ատեն երբ գովելի նախանձով մը հետեւի անոր յատկութեանց. այս բանը քու զօրաւոր մտացդ և հոգւոյդ վերապահեալ է, ո՛ հանճարեղ մանուկ. վասն զի դէմքովդ՝ կը նմանիս հօրդ, ժառանգէ նաև անոր ոգին »:

Նոյն տարւոյն վերջը՝ Կէօթէ ինքնին կ'առնու պատանւոյն ալբոմը՝ և 'ի գլուխն այսպէս կը գրէ.

« Ընծայէ այս գիրքը բարեբարացդ և պաշտպանացդ, մանկութեան ընկերացդ և բարեկամացդ: Ով որ կը նուիրէ քեզ բարեկամական խօսք մը և իր անունը՝ քու քաղցր յիշատակացդ ազնուական գանձը կը հարստացնէ »:

1802 տարւոյն առաջին գրութիւնը Զէյդէրին է, որոյ եղական
և զարմանալի բնաւորութիւնը՝ ամենաճիշդ համապատասխանե-
ր էր իր անցուցած տարօրինակ կենաց. որմնագրաց գլխաւորի
պաշտօնէն անցաւ 'ի Պերլին իբր ուսուցիչ երաժշտութեան. Զէյ-
դէր անընդհատ թղթակցութիւն մ'ունեցեր էր կէօթէի հետ,
և յետոյ մեծ սիրով և ընտանութեամբ ընդունեցաւ 'ի Պերլին ըզ-
սիրելին Օգոստոս:

Կիւնդէր քահանային յիշատակն ալ կը գտնենք այս գրոց մէջ,
որ նոյն օրերը կը պատրաստէր զպատանին յընդունելութիւն Դը-
րոշմի սուրբ խորհրդոյն. կայ դարձեալ Համլի բժշկին, Շլատնի
բնաբանին, Ֆէրնով փիլիսոփային և Սէքէնտորֆի և Սդոլի յիշա-
տակները, որ խմբագիրք էին վեննական Prometheus գիտական
տարեգրոց: Նշանաւոր լեզուագէտն Վոլֆ՝ կէօթէի Թասոյի մէջ
գրած քերթուածը օրինակեց, « Հանճարը խաղաղութեան մէջ
կը ձևանայ, իսկ բնաւորութիւնը՝ աշխարհի մեծ հոսանաց մէջ »:
Գուլիէլմ Հոմպոլդ այս խօսքերը գրեց. « Սիրեցեալդ, նայէ որ
ամեն բանի մէջ ծանրութեամբ և սիրով գործես. թէ՛ մին և թէ՛
միւսը շատ յարմար է Գերմանացւոյ մը »: Իսկ հռչակաւոր թարգ-
մանին Հոմբրոսի Վոս՝ այսպէս կը գրէ. « Անմահ աստուածք՝ մար-
դուս առջև միայն քրտինք դրած են. առաքինութեան ճամբան
շատ երկայն է և զառ ի վեր, որ առջի բերան շատ դժուար է. սա-
կայն երբ գագաթը հասնիս՝ կը տեսնաս որ անկից վերջը շատ հան-
գիստ է և գիւրին »:

Տիկին՝ Սդաէլ որ եռանդալից զարմացող մ'էր բանաստեղծին՝
սորա ալներկայացուց Օգոստոս իր յիշատակարանը: Ինչպէս նախ-
ընթացաբար յիշատակեցինք տիկինն ինքն անձամբ չգրեց, այլ
իր որդւոյն թողոց. սա ալ հետեւեալ խօսքերը գրեց. « Դեռ ես
մանուկ՝ չեմ կրնար անձամբ ճանչնալ քու հօրդ նման անձի մը
արժէքը, սակայն միշտ մօրմէս կը լսեմ որ նա Եւրոպայի առաջին
գրիչն է: Երանի թէ գոն ալ իրեն հետեւէի ր և չմոռնայիր բարե-
կամդ Օգոստոս Սդաէլ »:

Թաջորդ տարիներու յիշատակութիւնը՝ կը խոստանանք ուրիշ
թուով հրատարակել:

